

ПРОГНОЗУВАННЯ ПОКАЗНИКІВ ВПЛИВУ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ

ШАТРАВКА О. О., КАЩЕЄВА В. Ю.

УДК 331.56

Шатравка О. О., Кащєєва В. Ю. Прогнозування показників впливу на забезпечення функціонування пенсійної системи

Прогнозування демографічної ситуації є важливим фактором, що впливає на організаційно-економічне забезпечення впровадження пенсійної реформи в Україні. Для об'єктивного аналізу обрано м. Харків з понад мільйонним населенням, що відтворює демографічні процеси, які розвиваються на території всієї України та в розвинутих промислових регіонах, а також з метою отримання найбільш репрезентативної статистичної вибірки. Дослідження передбачає аналіз апріорної інформації, обробку статистичних даних, вибір методу прогнозування, якісну перевірку одержаних моделей, прогнозування демографічних показників у середньостроковому періоді. Проведене дослідження підтверджує тенденції демографічного старіння населення регіону. Отримані результати можуть бути використані при плануванні витрат Пенсійного фонду та витрат місцевих бюджетів, пов'язаних із соціальним захистом населення регіону, дають змогу оцінити можливість збільшення пенсій для окремих категорій пенсіонерів без додаткового навантаження на бюджет Пенсійного фонду.

Ключові слова: пенсійне забезпечення, пенсійна реформа, Пенсійний фонд України, бюджет, витрати, економетричне моделювання, демографічна ситуація, категорія пенсіонерів.

Рис.: 2. Табл.: 1. Формул.: 3. Бібл.: 9.

Шатравка Олена Олександрівна – асистент кафедри мовної підготовки, магістр з фінансів, Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» (вул. Чкалова, 17, Харків, 61070, Україна)

E-mail: alena_sh84@mail.ru

Кащєєва Валентина Юрївна – старший викладач кафедри «Фінанси», Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» (вул. Чкалова, 17, Харків, 61070, Україна)

E-mail: kashcheyeva_v@mail.ru

УДК 331.56

Шатравка Е. А., Кащєєва В. Ю. Прогнозирование показателей, влияющих на обеспечение функционирования пенсионной системы
Прогнозирование демографической ситуации является важным фактором, влияющим на организационно-экономическое обеспечение внедрения пенсионной реформы в Украине. Для объективного анализа был выбран г. Харьков с более чем миллионным населением, отражающий демографические процессы, развивающиеся на территории всей Украины и в развитых промышленных регионах, а также с целью получения наиболее репрезентативной статистической выборки. Исследование предполагает анализ априорной информации, обработку статистических данных, выбор метода прогнозирования, качественную проверку полученных моделей, прогнозирование демографических показателей в среднесрочном периоде. Проведенное исследование подтверждает тенденции демографического старения населения региона. Полученные результаты могут быть использованы при планировании расходов Пенсионного фонда и расходов местных бюджетов, связанных с социальной защитой населения региона, позволяют оценить возможность увеличения пенсий для отдельных категорий пенсионеров без дополнительной нагрузки на бюджет Пенсионного фонда.

Ключевые слова: пенсионное обеспечение, пенсионная реформа, Пенсионный фонд Украины, бюджет, расходы, эконометрическое моделирование, демографическая ситуация, категория пенсионеров.

Рис.: 2. Табл.: 1. Формул.: 3. Библ.: 9.

Шатравка Елена Александровна – ассистент кафедры языковой подготовки, магистр финансов, Национальный аэрокосмический университет им. Н. Е. Жуковского «Харьковский авиационный институт» (ул. Чкалова, 17, Харьков, 61070, Украина)

E-mail: alena_sh84@mail.ru

Кащєєва Валентина Юрьевна – старший преподаватель кафедры «Финансы», Национальный аэрокосмический университет им. Н. Е. Жуковского «Харьковский авиационный институт» (ул. Чкалова, 17, Харьков, 61070, Украина)

E-mail: kashcheyeva_v@mail.ru

UDC 331.56

Shatravka Y. A., Kashcheyeva V. Yu. Forecasting Indicators that Influence Functioning of the Pension System

Forecasting demographic situation is an important factor that influences organisational and economic provision of implementation of the pension reform in Ukraine. In order to make an objective analysis, the authors selected the City of Kharkiv, with its one million population, which reflects demographic processes that are being developed in the territory of whole Ukraine and in developed industrial regions, and also in order to obtain the most representative statistical selection. The study envisages analysis of "a priori" information, processing statistical data, selection of the forecasting method, high quality examination of the obtained models and forecasting demographic indicators in the medium term period. The conducted study confirms tendencies of demographic ageing of the population of the region. The obtained results could be used for planning expenditures of the Pension Fund and expenditures of local budgets, connected with social protection of the population of the region, and allow assessment of the possibility of increase of pensions for individual categories of pensioners without additional load on the budget of the Pension Fund.

Key words: provision of pensions, pension reform, Pension Fund of Ukraine, budget, expenditures, econometric modelling, demographic situation, category of pensioners.

Pic.: 2. Tabl.: 1. Formulae: 3. Bibl.: 9.

Shatravka Yelena A. – Assistant, National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute» named after M. Ye. Zhukovskiy (vul. Chkalova, 17, Kharkiv, 61070, Ukraine)

E-mail: alena_sh84@mail.ru

Kashcheyeva Valentina Yu. – Senior Lecturer of the Department of Financy, National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute» named after M. Ye. Zhukovskiy (vul. Chkalova, 17, Kharkiv, 61070, Ukraine)

E-mail: kashcheyeva_v@mail.ru

Об'єктивність формування організаційно-економічного забезпечення впровадження пенсійної реформи в Україні потребує прогнозу факторів, що впливають на нього, насамперед, демографічних факторів [3].

Прогнозування являє собою дослідницьку базу планування. Розробка прогнозу заснована на прогностичних методах. В економічному і соціальному прогнозуванні широко використовуються різні моделі. Засобом вивчення закономірностей розвитку економіки, соціальних процесів є економіко-математична модель. Вона являє собою систему формалізованих співвідношень, які описують основні взаємозв'язки елементів, що утворюють економічну систему. Економетричне моделювання ґрунтується на обробці статистичної інформації ретроспективного характеру, оцінці окремих змінних величин, їх параметрів.

Розроблення управлінського рішення на основі прогнозних значень залежить від якості прогнозу, сукупності тих його характеристик, що в комплексі дозволяють зробити прогноз ефективним, корисним в управлінні, забезпечити одержання достовірного опису процесу на визначену перспективу і можливість використання прогнозних результатів.

Якщо модель статистично якісна, то прогнозні значення можна використовувати впевнено, у протилежному випадку прогнозні значення можна розглядати, але з великою ймовірністю похибки в таких значеннях.

У працях вітчизняних економістів розглядаються та досліджуються демографічні процеси, які відбуваються в Україні в цілому та в регіонах. Ця сфера є об'єктом пильної уваги науковців, політиків і громадськості. Особливо слід відмітити роботи Е. Ліанова, Н. Кузьминчук, В. Стешенко, Е. Бойченко, О. Залетов та ін.

Проте, питання виявлення впливу демографічної ситуації в кожному регіоні окремо на процес реформування пенсійної системи в Україні залишається відкритим.

На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає в аналізі демографічних факторів, що впливають на організаційно-економічне забезпечення впровадження пенсійної реформи в Україні, прогнозуванні демографічної ситуації на прикладі Харківського регіону, розробці рекомендацій та висновків за результатами дослідження.

Прогнозування демографічних умов впровадження пенсійної реформи в Україні проведено на прикладі Харківського регіону. Для об'єктивного аналізу обране місто з понад мільйонним населенням, що відтворює демографічні процеси, які розвиваються на території всієї України та в розвинутих промислових регіонах, а також з метою отримання найбільш репрезентативної статистичної вибірки.

При прогнозуванні використано статистичні дані за 2011 р. [9].

Дослідження проведено за алгоритмом, що передбачає аналіз апріорної інформації, обробку статистичних даних, вибір методу прогнозування, якісну перевірку одержаних моделей, прогнозування демографічних показників у середньостроковому періоді, висновки за результатами дослідження (рис. 1).

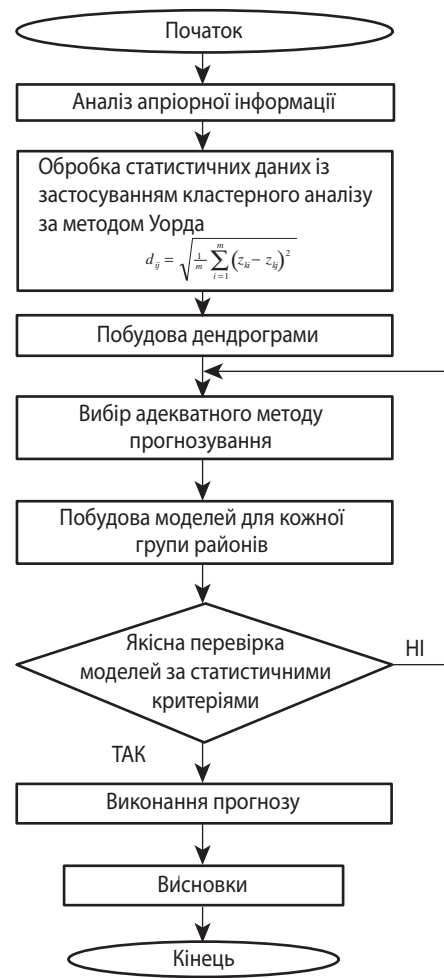

Рис. 1. Алгоритм прогнозування демографічної ситуації в регіоні

Прогноз зроблено на однорідних сукупностях даних (кількість пенсіонерів, що одержують пенсії в Пенсійному фонді всього, та кількість пенсіонерів за групами). Аналіз проведено за дев'ятьма районами м. Харкова, що згруповані за рівнем розвитку однорідних ознак.

Для аналізу однорідності використано кластерний аналіз. Незважаючи на те, що існує багато обчислювальних процедур, у результаті яких отримуються різні види дендрограм, тобто декілька різних розшарувань об'єктів, наразі існують надійні методи кластерного аналізу, що пройшли численні перевірки [5].

Однією з таких процедур, що заслуговує на довіру, є метод Уорда (Ward). Звичайно, результати класифікації, у тому числі і за методом Уорда, потребують незалежної перевірки. Принцип Уорда слід вважати найкращим принципом відстані між кластерами, згідно з яким два кластери будуть найближчими, якщо в разі їх об'єднання мінімізується приріст загальної дисперсії. Цільова функція подається як середньогрупова сума квадратів чи сума квадратів відхилень (СКВ). Спочатку, коли кожен кластер складається з одного об'єкта, СКВ дорівнює 0. За методом Уорда об'єднуються ті групи чи об'єкти, для яких СКВ отримує мінімальний приріст.

Метод передбачає знаходження кластерів майже однакових розмірів, які мають гіперсферичну форму. Необхідно вважати це перевагою використання саме

методу Уорда для класифікації об'єктів у вимірюванні величини його ознак.

Відстань між об'єктами в методі Уорда передбачається середньою евклідовою:

$$d_{ij} = \sqrt{\frac{1}{m} \sum_{i=1}^m (z_{ki} - z_{kj})^2}.$$

Використання цієї відстані теоретично обґрунтоване у таких випадках:

- ✦ коли спостереження вибирають з генеральних сукупностей, що мають багатовимірний нормальний розподіл з коваріаційною матрицею виду $\sigma^2 E_k$, тобто складові вектора спостережень X взаємно незалежні та мають одну й ту саму дисперсію;
- ✦ коли складові вектора спостережень X однорідні за фізичним змістом (якщо різні, то вони нормуються) та однаково важливі для класифікації [6].

Для обчислень кластерного аналізу районів м. Харкова за системою 12 ознак застосовано пакет прикладних програм Statgraphics, меню Special / Multivariate Methods / Cluster Analysis.

У результаті маємо розшарування районів на чотири групи (рис. 2), де 1 – Дзержинський район, 2 – Жовтневий район, 3 – Київський район, 4 – Комінтернівський район, 5 – Ленінський район, 6 – Московський район, 7 – Орджонікідзевський район, 8 – Фрунзенський район, 9 – Червонозаводський район.

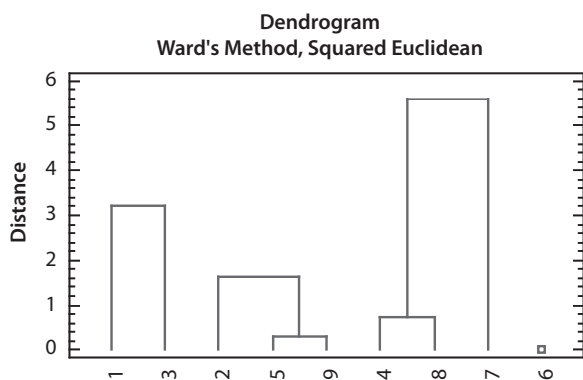

Рис. 2. Дендрограма районів м. Харкова за обраним критерієм

Таким чином, отримано 4 групи районів, а саме: 1 групу утворили Дзержинський район і Київський район; 2 групу склали райони: Жовтневий, Ленінський і Червонозаводський, 3 групу утворили Комінтернівський, Фрунзенський і Орджонікідзевський, 4 групу – Московський район.

Подальші дослідження, а також прогнозування значень показників проведено окремо по кожній отриманій групі районів.

Для опису тенденції змінення показників в наступних періодах найчастіше використовуються моделі кривих зростання, що є різними функціями часу $y = f(x)$. При цьому вважається, що вплив інших факторів незначний або опосередкований порівняно з фактором часу [6].

Відомо, що правильно вибрана модель кривої зростання має відповідати характеру змін тенденцій явища,

що досліджується. Крива зростання дозволяє отримати вирівняні або теоретичні значення рівнів динамічного ряду. Це ті рівні, які спостерігалися у випадку повного збігу динаміки явища з кривою. Прогнозування на основі моделі кривої зростання базується на екстраполяції, що є продовженням в майбутнє тенденції, яка спостерігалася в минулих періодах.

Процедура розробки прогнозу з використанням кривих зростання складається з таких етапів: вибір однієї або декількох кривих, форма яких відповідає характеру змін часового ряду; оцінка параметрів відібраних кривих; перевірка адекватності відібраних кривих процесу, що прогнозується, оцінка точності моделей і кінцевий вибір кривої зростання; обчислення точкового прогнозу.

Відомо багато кривих зростання, які умовно розділяються на три групи залежно від того, який тип динаміки розвитку вони добре описують. До першої групи належать функції, які використовуються для опису процесу з монотонним характером тенденції розвитку і відсутністю меж зростання. Таким чином прогноуються значення показників у натуральній формі. До другої групи належать криві, які описують процес, що має межі зростання. Такі функції називають кривими насичення. Якщо криві насичення мають точки перегину, то вони відносяться до третьої групи кривих зростання – до S- подібних кривих. Питання вибору кривої – основне при вирівнюванні ряду.

У першій групі кривих перш за все виділяють групу поліномів:

$$y_t = a_0 + a_1 t + a_2 t^2 + \dots + a_p t^p,$$

де a_i ($i = 0, 1, \dots, p$) – параметри многочлена, а t – незалежна змінна (термін).

У літературі відсутні чіткі рекомендації щодо пріоритетності того чи іншого методу вибору кривих зростання. Вважається, що слід особливо обережно підходити до розв'язання задач, де використовуються побудовані функції для екстраполяції відшуканих закономірностей на майбутнє. Застосування кривих зростання має базуватися на передбаченні про збереження виявленої тенденції в прогнозному періоді [5].

Для прогнозування демографічних умов впровадження пенсійної реформи в Україні були побудовані криві зростання відповідних показників за допомогою пакета прикладних програм Statgraphics Plus.

Серед демографічних показників, які впливають на впровадження пенсійної реформи в Україні, такі: x_1 – кількість пенсіонерів, які одержують пенсію у Пенсійному фонді (усього по м. Харкову); x_2 – кількість пенсіонерів, які одержують пенсію за віком; x_3 – кількість пенсіонерів, які одержують пенсію за інвалідністю; x_4 – кількість пенсіонерів, які одержують пенсію у разі втрати годувальника; x_5 – кількість пенсіонерів, які одержують пенсію за вислугу років; x_6 – кількість пенсіонерів, які одержують соціальні пенсії та довічне грошове утримання суддів у відставці; x_7 – учасники ліквідації аварії на ЧАЕС та потерпілі від Чорнобильської катастрофи; x_8 – ветерани війни (учасники бойових дій); x_9 – інваліди війни; x_{10} – учасники війни; x_{11} – сім'ї загиблих і по-

мерлих; x_{12} – кількість інвалідів, які одержують пенсію у Пенсійному фонді.

Для кожного з показників окремо по кожній групі районів отримано прогнози моделі, які мають такий вигляд:

$$x_1 = 51464,7 - 792,14t - 0,0795t^2.$$

Якість одержаних моделей кривих зростання була перевірена статистичними критеріями. У дисперсійному аналізі параметрів моделей, при порівнянні розрахункових значень t -критерію Стьюдента із табличними значеннями, була встановлена значимість кожного з отриманих коефіцієнтів рівняння. Оскільки P -value в таблиці дисперсійного аналізу менше, ніж 0,01, маємо статистично значиму залежність з 99% рівнем довіри. Коефіцієнт детермінації свідчить, що підібрана модель пояснюється мінливістю u .

За статистикою Дарбіна – Уотсона перевірили залишки на наявність значимих автокореляцій між послідовними спостереженнями в тому порядку, в якому вони

слідують у масиві даних. Оскільки P -value більше, ніж 0,05, то слідує висновок, що серійні автокореляції відсутні.

Усі побудовані криві зростання мають відносно статистичну якість. Це підтверджують значення коефіцієнта детермінації (R^2), статистика Фішера (F) і статистика Дарбіна – Уотсона (DW). Значимість коефіцієнтів регресії в моделі підтверджує t -статистика Стьюдента. Поясненням рівня відносною статистичної якості розроблених моделей є факт, що майже всі вони мають значимі коефіцієнти рівнянь за критерієм t -статистики Стьюдента та адекватно описують процес, що підтверджує статистика Фішера, мають достатні значення коефіцієнтів детермінації, а критерій Дарбіна – Уотсона засвідчує наявність автокореляції залишків, що негативно впливає на прогнозні здатності моделей. Проте, оперативно прогнозуючи, тобто лише на один період, отримуємо відносно достовірні прогнозні значення.

Так обчислені прогнозні значення показників за моделями в кожній групі районів на три роки вперед представлені в *табл. 1*.

Таблиця 1

Прогнози значення демографічних показників у регіоні, осіб

Показник	Період прогнозування		
	1	2	3
1 група			
x_1 – кількість пенсіонерів (усього по м. Харкову)	41154	41948	42742
x_2 – кількість пенсіонерів, які одержують пенсію за віком	34717	36024	36648
x_3 – кількість пенсіонерів, які одержують пенсію за інвалідністю	4015	4030	4070
x_4 – кількість пенсіонерів, які одержують пенсію у разі втрати годувальника	1130	1279	1414
x_5 – кількість пенсіонерів, які одержують пенсію за вислугу років	618	618	619
x_6 – кількість пенсіонерів, які одержують соціальні пенсії та довічне грошове утримання суддів у відставці	616	641	673
x_7 – учасники ліквідації аварії на ЧАЕС та потерпілі від Чорнобильської катастрофи	620	603	586
x_8 – ветерани війни (учасники бойових дій)	450	431	416
x_8 – ветерани війни (інваліди війни)	644	624	612
x_{10} – ветерани війни (учасники війни)	3920	3822	3757
x_{11} – ветерани війни (сім'ї загиблих і померлих)	884	789	736
x_{12} – кількість інвалідів, які одержують пенсію	6345	6500	6678
2 група			
x_1 – кількість пенсіонерів (усього по м. Харкову)	25737	26762	28065
x_2 – кількість пенсіонерів, які одержують пенсію за віком	22011	23287	24906
x_3 – кількість пенсіонерів, які одержують за інвалідністю	2114	2242	2355
x_4 – кількість пенсіонерів, які одержують пенсію у разі втрати годувальника	627	723	796
x_5 – кількість пенсіонерів, які одержують пенсію за вислугу років	388	407	429
x_6 – кількість пенсіонерів, які одержують пенсію соціальні пенсії та довічне грошове утримання суддів у відставці	100	103	193
x_7 – учасники ліквідації аварії на ЧАЕС та потерпілі від Чорнобильської катастрофи	334	301	274
x_8 – ветерани війни (учасники бойових дій)	173	81	78
x_9 – ветерани війни (інваліди війни)	234	173	97
x_{10} – ветерани війни (учасники війни)	1742	913	835
x_{11} – ветерани війни (сім'ї загиблих і померлих)	456	353	230
x_{12} – кількість інвалідів, які одержують пенсію	4169	4187	4203

Показник	Період прогнозування		
	1	2	3
3 група			
x_1 – кількість пенсіонерів (усього по м. Харкову)	37356	37511	37666
x_2 – кількість пенсіонерів, які одержують пенсію за віком	32645	33170	33814
x_3 – кількість пенсіонерів, які одержують пенсію за інвалідністю	2303	2831	3282
x_4 – кількість пенсіонерів, які одержують пенсію у разі втрати годувальника	978	1048	1110
x_5 – кількість пенсіонерів, які одержують пенсію за вислугу років	450	452	458
x_6 – кількість пенсіонерів, які одержують соціальні пенсії та довічне грошове утримання суддів у відставці	87	111	171
x_7 – учасники ліквідації аварії на ЧАЕС та потерпілі від Чорнобильської катастрофи	239	142	37
x_8 – ветерани війни (учасники бойових дій)	370	239	73
x_9 – ветерани війни (інваліди війни)	445	356	250
x_{10} – ветерани війни (учасники війни)	2542	1025	77
x_{11} – ветерани війни (сім'ї загиблих і померлих)	837	657	431
x_{12} – кількість інвалідів, які одержують пенсію	4709	5243	5725
4 група			
x_1 – кількість пенсіонерів (усього по м. Харкову)	82018	82798	83868
x_2 – кількість пенсіонерів, які одержують пенсію за віком	68789	69082	69250
x_3 – кількість пенсіонерів, які одержують пенсію за інвалідністю	8096	8453	9005
x_4 – кількість пенсіонерів, які одержують у разі втрати годувальника	2645	2830	3077
x_5 – кількість пенсіонерів, які одержують пенсію за вислугу років	1064	1112	1170
x_6 – кількість пенсіонерів, які одержують соціальні пенсії та довічне грошове утримання суддів у відставці	963	1321	1828
x_7 – учасники ліквідації аварії на ЧАЕС та потерпілі від Чорнобильської катастрофи	950	936	922
x_8 – ветерани війни (учасники бойових дій)	815	784	782
x_9 – ветерани війни (інваліди війни)	903	890	886
x_{10} – ветерани війни (учасники війни)	7023	6323	6013
x_{11} – ветерани війни (сім'ї загиблих і померлих)	1779	1640	1489
x_{12} – кількість інвалідів, які одержують пенсію	13148	13259	13453

ВИСНОВКИ

1. Прогнозування демографічних показників, що впливають на впровадження пенсійної реформи на середньостроковий період, підтверджує тенденції демографічного старіння населення (через низьку народжуваність та високу смертність працездатного населення) і зростання навантаження на пенсійну систему України. Це свідчить про необхідність пенсійного реформування та впровадження накопичувальної системи пенсійного забезпечення.

2. Прогнозування демографічної ситуації є необхідним для планування видатків Пенсійного фонду на здійснення пенсійних виплат.

3. Проведене прогнозування дає змогу оцінити можливість збільшення пенсій для окремих категорій пенсіонерів, кількість яких має тенденції до скорочення, без додаткового навантаження на бюджет Пенсійного фонду.

4. Аналіз демографічної ситуації в окремому регіоні (на прикладі м. Харків) є корисним при плануванні

місцевих бюджетів щодо розрахунку видатків, пов'язаних із соціальним захистом населення регіону. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07. 2003 р. // Урядовий кур'єр. – 2003. – № 150.

2. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 09.07.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 42.

3. Закон України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» від 8 липня 2011р. // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 12-13.

4. Указ Президента України «Про основні напрями реформування пенсійного забезпечення в Україні» від 13.04.1998 р. // Урядовий кур'єр. – 1998. – 23 квіт. № 77-78.

5. **Малярець Л. М.** Формалізація задач у контролінгу логістичної діяльності підприємства /Л. М. Малярець, Г. Л. Матвієнко-Беляєва. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2010. – 228 с.

6. Пономаренко В. С. Аналіз даних у дослідженнях соціально-економічних систем : монографія / В. С. Пономаренко, Л. М. Малярець. – Харків : ВД "ІНЖЕК", 2009. – 432 с.

7. Офіційний сайт Пенсійного фонду України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pfu.gov.ua/pfu/control/uk/index>

8. Офіційний сайт Державної статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

9. Офіційний сайт Головного Управління Пенсійного фонду України в Харківській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.kharkov-pfu.gov.ua

REFERENCES

[Legal Act of Ukraine] (2003).

[Legal Act of Ukraine] (2003).

[Legal Act of Ukraine] (2012).

[Legal Act of Ukraine] (1998).

Maliarets, L. M., and Matviienko-Beliaeva, H. L. *Formalizatsiia zadach u kontrolinhu lohistychnoi diialnosti pidpriemstva* [Formalizing problems in controlling the logistics of the company]. Kharkiv: Vyd. KhNEU, 2010.

Ofitsiynyi sait Pensiinoho fondu Ukrainy. <http://www.pfu.gov.ua/pfu/control/uk/index>

Ofitsiynyi sait Derzhavnoi statystyky Ukrainy. <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Ofitsiynyi sait Holovnoho Upravlinnia Pensiinoho fondu Ukrainy v Kharkivskii oblasti. www.kharkov-pfu.gov.ua.

Ponomarenko, V. S., and Maliarets, L. M. *Analiz danykh u doslidzhenniakh sotsialno-ekonomichnykh system* [The analysis of data in studies of socio-economic systems]. Kharkiv: INZHEK, 2009.

УДК 338.48

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЦІННОСТІ ТУРИЗМУ

БОЙКО М. Г.

УДК 338.48

Бойко М. Г. Методологічні засади дослідження соціально-економічної цінності туризму

Мета статті полягає в науковому обґрунтуванні методологічних засад дослідження соціально-економічної цінності туризму. За результатами теоретичного аналізу визначено сутність соціально-економічної цінності туризму як виду економічної діяльності. Встановлено, що агрегований характер здійснення туристичної діяльності впливає на соціально-економічну цінність туризму, яка генерується у різних ланках виробничого ланцюга туристичної діяльності. У результаті дослідження обґрунтовано, що туристична додана вартість є кількісним показником, який відображує вплив туризму на економічну та соціальну сфери і визначає його соціально-економічну цінність. Узагальнено та визначено методичну сутність підходів до розрахунку туристичної доданої вартості. Перспективою подальших досліджень у даному напрямі є розроблення сателітних рахунків туризму для визначення міжгалузевих зв'язків, які, впливаючи на розвиток туристичної інфраструктури і супутніх видів діяльності, визначають соціально-економічну цінність туризму для національної економіки.

Ключові слова: соціально-економічна цінність туризму, туристична діяльність, туристичний продукт, турист, туристичний ринок, туристична додана вартість.

Рис.: 3. **Табл.:** 1. **Формул.:** 26. **Бібл.:** 22.

Бойко Маргарита Григорівна – доктор економічних наук, доцент, професор, кафедра готельно-ресторанного та туристичного бізнесу, Київський національний торговельно-економічний університет (вул. Кіото, 19, Київ, 02156, Україна)

E-mail: mboyko2006@ukr.net

УДК 338.48

UDC 338.48

Бойко М. Г. Методологические основы исследования социально-экономической ценности туризма

Цель статьи заключается в научном обосновании методологических основ исследования социально-экономической ценности туризма. По результатам теоретического анализа определена сущность социально-экономической ценности туризма как вида экономической деятельности. Установлено, что агрегированный характер осуществления туристической деятельности влияет на социально-экономическую ценность туризма, которая генерируется в различных звеньях производственной цепи туристической деятельности. В результате исследования обосновано, что туристическая добавленная стоимость является количественным показателем, который отображает влияние туризма на экономическую и социальную сферы и определяет его социально-экономическую ценность. Обобщена и определена методическая сущность подходов к расчету туристической добавленной стоимости. Перспективой дальнейших исследований в данном направлении является разработка сателитных счетов туризма для определения межотраслевых связей, которые, влияя на развитие туристической инфраструктуры и сопутствующих видов деятельности, определяют социально-экономическую ценность туризма для национальной экономики.

Ключевые слова: социально-экономическая ценность туризма, туристическая деятельность, туристический продукт, турист, туристический рынок, туристическая добавленная стоимость.

Рис.: 3. **Табл.:** 1. **Формул.:** 26. **Библ.:** 22.

Бойко Маргарита Григорьевна – доктор экономических наук, доцент, профессор, кафедра гостинично-ресторанного и туристического бизнеса, Киевский национальный торговельно-экономический университет (ул. Киото, 19, Киев, 02156, Украина)

E-mail: mboyko2006@ukr.net

Boyko M. G. Methodological Foundations of the Study of the Socio-Economic Value of Tourism

The goal of the article is in scientific justification of the methodological foundations of the study of the socio-economic value of tourism. Using results of the theoretical analysis, the article identifies essence of the socio-economic value of tourism as a type of economic activity. It establishes that the aggregated character of carrying out the tourist activity has impact on the socio-economic value of tourism, which is generated in different links of the production chain of the tourist activity. In the result of the study the article justifies that the tourist added value is a collective indicator, which reflects influence of tourism upon economic and social spheres and identifies its socio-economic value. The article generalises and determines the methodical essence of approaches to calculation of the tourist added value. The prospect of further studies in this direction is development of satellite accounts of tourism for determination of inter-branch connections, which, while influencing development of the tourist infrastructure and accompanying types of activity, identify the socio-economic value of tourism for the national economy.

Key words: socio-economic value of tourism, tourist activity, tourist product, tourist, tourist market, tourist added value.

Pic.: 3. **Tabl.:** 1. **Formulae:** 26. **Bibl.:** 22.

Boyko Margarita G. – Doctor of Science (Economics), Associate Professor, Professor, Department of Hotel, Restaurant and tourism business, Kyiv National University of Trade and Economy (vul. Kioto, 19, Kyiv, 02156, Ukraine)

E-mail: mboyko2006@ukr.net